ADVIES PROF. MR. TH. A. DE ROOS AAN DE COMMISSIE-WINSEMIUS OVER HET NFI

Tilburg, 1 juli 2013 BIJLAGE 3

ADVIES PROF. MR. TH .A. DE ROOS AAN DE COMMISSIE WINSEMIUS OVER HET NFI EN HET CONCEPT-RAPPORT VAN DE UNIVERSITEIT UTRECHT

Tlburg, 1 juli 2013

Inleiding

Mij is gevraagd om “met een strafrechtelijke blik te kijken naar het concept-rapport van de Universiteit van Utrecht” , waarmee bedoeld is het concept-rapport “Mededingingsrechtelijke analyse van de werkzaamheden van het Nederlands Forensisch Instituut” (versie 17 juni 2013). Op 27 juni 2013 heeft mr. H.N. Brouwer, lid van Uw commissie, deze vraagstelling nog eens telefonisch toegelicht. Daaruit maakte ik op dat het voor Uw commissie van groot belang te kunnen vaststellen dat in het rapport in voldoende mate rekening wordt gehouden met de bijzondere aard en positie van het Nederlands Forensisch Instituut, nauw verbonden als dat is met de organen en instellingen die in Nederland exclusief zijn belast met de strafrechtelijke rechtshandhaving: het openbaar ministerie, de politie en de zittende magistratuur. De rechtshandhaving is een publiekrechtelijke taak die niet voor niets (bijna) uitsluitend aan de overheid is opgedragen. Die overheid is met het oog daarop binnen strikte wettelijke en verdragsrechtelijke kaders is toegerust met ingrijpende dwangmiddelen en bevoegdheden.

Ik stel enkele algemene overwegingen voorop over deze positie en betekenis van het NFI, om vervolgens de vraag te beantwoorden of het rapport daaraan recht doet.

1. Het NFI is momenteel een zeer belangrijke speler in het veld van de rechtshandhaving. Zijn taak is primair de ondersteuning van de justitiële en rechterlijke waarheidsvinding in strafzaken. Omdat de betekenis van ‘technisch bewijs’ door de ontwikkelingen in wetenschap en technologie met name in de laatste decennia aanzienlijk is toegenomen, kan worden gesteld dat ook de betekenis van het NFI voor de strafrechtspleging aanzienlijk groter is geworden. Het instituut heeft mede door de hem geboden ruimte voor het verrichten van ‘research and development’ te benutten, er naar algemene overtuiging, ook internationaal, in geslaagd een hoge wetenschappelijke standaard te bereiken. Daarnaast vervult het een belangrijke voorlichtende taak, naast de kerntaken van de rapportage ten behoeve van de waarheidsvinding. De invoering van de wet deskundigen in strafzaken per 1 januari 2010 vormde een goed moment om nog eens onder ogen te zien of het NFI internationaal gezien unieke instituut, dat op vele borden tegelijk moet schaken, op al die borden aan de maat is. Dat is het geval, Daarbij is van belang dat het NFI een goede aansluiting heeft bij de wereld van het universitair onderzoek. Een fraai voorbeeld daarvan is de samenwerking van het NFI met de universiteit Leiden (prof. dr. De Knijff), waar (in samenwerking met de Erasmus Universiteit Rotterdam) op het gebied van het DNA-onderzoek internationaal toonaangevend onderzoek wordt uitgevoerd. Een voorbeeld van de vervulling van de voorlichtende taak vormt de uitgave van het NFI “De essenties van het

DNA-onderzoek", bestemd voor de 'klanten' die moeten werken met de rapporten van het instituut, en in staat moeten worden gesteld te beoordelen welke betekenis de rapporten van het NFI hebben voor hun beslissingen.

2. Het is evident – en dat wordt in het rapport ook onderkend – dat het NFI een zeer dominante positie inneemt op de 'markt' van de wetenschappelijke ondersteuning van de strafrechtelijke waarheidsvinding. Het rapport constateert terecht dat dit het resultaat is van een historische ontwikkeling. In mijn gesprek met mr. Brouwer kwam dit aspect ook ter sprake. Ons land kent wat in de handboeken wordt genoemd een gematigd accusatoir dan wel een gematigd inquisitoir strafproces, waarin het vooronderzoek een meer inquisitoir karakter heeft. Mede onder invloed van de jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de mens (EHRM) zijn er in de loop van de tijd wel meer contradictoire accenten in het vooronderzoek ingebracht. Een recent voorbeeld daarvan is de Wet deskundigen in strafzaken', die ook de positie van de verdediging beoogt te versterken. Een belangrijk element daarin is de regeling van het tegenonderzoek op verzoek van de verdediging. De rechter-commissaris kan daartoe opdracht geven 'in het belang van het onderzoek' zonder dat de verdachte daarvoor moet betalen. Dat tegenonderzoek kan (ook) door het NFI worden uitgevoerd. De invoering van de Wet versterking positie rechter-commissaris per 1 januari 2013 bevestigt eveneens de sterkere positie van de verdediging, onder meer door de mogelijkheid van een regiezitting bij de rechter-commissaris te voorzien op verzoek van de verdediging (of op vordering van het openbaar ministerie, of ambtshalve), waar in een vroeg stadium onderzoekswensen van beide partijen kunnen worden besproken.
3. Het rapport signaleert dat de positie van het NFI dominant is, maar dat er inmiddels ook andere spelers op de 'markt' zijn gekomen. Zoals bekend heeft dat geleid tot een pilot waarvan de uitkomst positief is ontvangen. Die andere spelers moeten hun rollen kunnen spelen, niet alleen uit praktische overwegingen (het NFI kan de vraag niet alleen aan) , maar ook om voldoende mogelijkheden tot tegenonderzoek te scheppen dan wel in stand te houden. Het rapport analyseert de gevaren voor een oneerlijke mededinging uitvoerig en helder, en plaatst deze tegen de complexe achtergrond van de geldende nationale en internationale (EU) juridische kaders. Vanuit het strafrechtelijk perspectief is het de noodzaak van wetenschappelijke concurrentie nog belangrijker: de waarheidsvinding is gebaat bij een optimale kwaliteit van de forensisch-wetenschappelijke rapportage. Die wordt bevorderd door inbreng van andere spelers. Ook wordt een navelstaarder-cultuur, die altijd dreigt bij monopolies, tegengegaan (het bolwerk dat zich moet verdedigen tegen een boze, niet begrijpende buitenwereld).
4. Het is dus alleen maar praktisch nuttig (zo al niet noodzakelijk) en gezond dat het NFI 'concurrentie' krijgt, of liever gezegd het speelveld in de forensische wetenschappen (afgezien van de gedragswetenschappen natuurlijk) niet voor zich alleen heeft. De resultaten van de pilot heeft aangetoond dat deze situatie praktisch werkbaar is. Maar naar mijn mening moet de oorsprong (Gerechtelijk Laboratorium!) van het NFI, en de kern van zijn taakstelling niet uit het oog worden verloren en niet verwateren. Uit het rapport komt naar voren – met vele mitsen, maren en voorbehouden, maar dat kan ook moeilijk anders – dat wanneer het NFI zelf meer 'de markt op gaat" de mededingingsrechtelijke regels in acht moeten worden genomen, en dat zijn er nogal wat want wij hebben hier te doen met een zeer gecompliceerd gebeid van regelgeving. Ik zal dat hier niet bespreken omdat dat mij niet

is gevraagd en omdat ik in dit veld geen expert ben, maar ik signaleer – en dat is mij wél gevraagd – dat het vanuit het gezichtspunt van de strafrechtspleging van cruciaal belang is, dat de kerntaken op het gebied van de strafrechtelijke waarheidsvinding worden gekoesterd en bewaakt. Activiteiten voor 'commerciële derden' mogen daaraan niet afdoen Het is mij uit de mij toegezonden en door mij bestudeerde stukken overigens niet duidelijk geworden wat men zich bij die activiteiten voorstelt, hoe veel ruimte het instituut daar verhoudingsgewijs voor zou moeten nemen, en hoe zij zich verhouden tot de huidige taakstelling van het instituut. De regeling taken NFI van 2012 laat zich slechts uit over de advocatuur (ik laat de brandweer e.d. hier buiten beschouwing, en beperk me tot de rechtshandhaving), die zich rechtstreeks tot het NFI kan wenden met het verzoek om een tegenonderzoek uit te voeren Daarvoor moet men dan zelf volgens een bepaald door de minister vast te stellen tarief, betalen. Ik vraag me af hoe vaak dat voorkomt, nu de verdediging immers de officie van justitie kan verzoeken dit onderzoek gratis, dat wil zeggen op kosten van de staat te doen uitvoeren. Wanneer de officier weigert een dergelijke opdracht te verstrekken kan de verdediging zich wenden tot de rechter-commissaris. Ik noemde al de Wet versterking positie rechter-commissaris, die de verdediging de mogelijkheid verschaft op een regiebijeenkomst bij de rechter-commissaris invloed uit te oefenen op de vraagstelling van het (eerste) onderzoek, zodat zij het niet alleen moet hebben van de mogelijkheid van een tegenonderzoek. Hoe dan ook, een tegenonderzoek lijkt me zozeer gelegen binnen het kerngebied van de waarheidsvinding dat het op geen enkele wijze als een commerciële activiteit kan worden beschouwd. Uit de stukken en documenten die ik las kon ik niet opmaken of wordt gedacht aan diensten aan 'commerciële' partijen alleen in de sfeer van de justitiële waarheidsvinding of ook nog aan geheel anderen diensten. Het rapport maakt wél duidelijk dat het NFI bij het verlenen van dergelijke diensten strak gebonden zal zijn aan tal van mededingingsrechtelijke voorschriften. Welke inhoudelijke, niet puur financiële winst daar tegenover staat is mij niet duidelijk. Als het de bedoeling is dat het NFI zich in grotere mate zelf moet gaan bedruipen lijkt me dat geen goede ontwikkeling, omdat het sterke accent op wetenschappelijke kwaliteit van de waarheidsvinding daardoor in de knel kan komen . het rapport laat zich over deze problematiek niet uit, kennelijk omdat de rapporteurs menen – en ook kúnnen menen – dat dat buiten hun taakopdracht valt.

Tot slot, en bij wijze van conclusie: uit de pilot is gebleken dat er emplooi is voor particuliere bedrijven naast het NFI, en dat het ook mogelijk is tot afstemming en coördinatie van de betrokken partijen te komen. Dat die weg voorshands verder wordt bewandeld lijkt me goed voor de strafrechtspleging. Zoals gezegd is het ook goed voor het NFI dat het niet een nagenoeg volstrekt monopolie heeft op dit terrein. Concurrentie houdt je scherp. Ik heb dan echter wel inhoudelijk-wetenschappelijke concurrentie op het oog. Ik vrees dat aandacht en energie gewijd aan 'echte' marktactiviteiten voor het NFI al snel kan leiden tot een gebrek aan focus gericht op de kerntaken, mede omdat het Utrechtse rapport laat zien dat er door toedoen van de mededingingsregels allerlei perikelen en complicaties mee gemoeid zijn.